С99

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М. П. Драгоманова

Сян Чжао 向昭

УДК: 372.878

МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ ОСНОВАМИ ПИСЕМНОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ І КИТАЮ

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2016

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник доктор мистецтвознавства, професор
ШИП Сергій Васильович,
Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського, професор
кафедри музичного мистецтва і хореографії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЛАБУНЕЦЬ Віктор Миколайович,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
декан педагогічного факультету;

кандидат педагогічних наук, доцент
ХОРУЖА Олена Вікторівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри теорії та історії музики.

Захист відбудеться «8» червня 2016 року о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «7» травня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **Л. І. Паньків**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасною тенденцією розвитку музичної освіти в Україні та у Китайській народній республіці є формування висококультурної, креативної, компетентної особистості, що прагне до збереження й розвитку національних культурних традицій та творчого засвоєння найкращих досягнень культур інших народів світу.

Однією з найпомітніших і найважливіших сторін музичної культури є *музична писемність* (або інакше – *музичне письмо*). Зразки писемної музичної культури складають «золотий фонд» класичного репертуару. Без допомоги музичної писемності неможливо уявити формування композиторських і виконавських умінь, освоєння теорії та історії музики в колишньому та сучасному житті. Знання нотного письма було раніш і залишається сьогодні ознакою музичної освіченості. Отже, оволодіння музичним письмом було і є одним із центральних завдань музичної освіти, що усвідомлюється фахівцями як іманентна проблема методики і практики навчання, як предмет наукового вивчення.

У педагогічній літературі приділено багато уваги проблемі освоєння музичної грамоти; розглянуто методи, форми і прийоми вивчення нотних знаків; запропоновано шляхи формування навичок сольфеджування, читання нот з аркушу, написання диктантів у навчальних закладах загальної та спеціальної музичної освіти (праці Е. Абдулліна, Ю. Алієва, О. Апраксіної, Л. Арчажнікової, Б. Асаф'єва, Л. Баренбойма, Л. Безбородової, Н. Бергер, В. Брайніна, Ф. Брянської, П. Вейса, В. Гітліц, В. Голованова, Л. Гродзенської, В. Коваліва, О. Лобової, Л. Масол, П. Мироносицького, Ю. Поплавського, Г. Ригіної, О. Ростовського, М. Румер, Е. Тайнель та ін.).

Однак, незважаючи на значну кількість науково-методичних робіт з даної проблематики, ключові питання музичної писемності висвітлені мозаїчно. Так, ще й сьогодні для педагогічного дискурсу з означеної проблеми є характерним, по-перше, недостатня ясність теоретичного визначення предмета обговорення. Автори зазвичай розглядають музичну писемність в аспекті «музичної грамоти» або «грамотності». Такий аспект є цілком слушним, однак теоретичний сенс і взаємовідношення цих понять не отримали чіткого обґрунтування і визначення.

По-друге, музиканти-педагоги обговорюють, здебільшого, окремі прийоми роботи, спрямовані на формування вміння писати і читати ноти, але не охоплюють цілком всього кола завдань і всього масштабу проблеми. Зокрема, не було зроблено жодної спроби спеціально розглянути дану проблему з точки зору семіотики – науки про знаки, хоча очевидно, що музична писемність є різновидом знакової системи. Поза увагою вчених і методистів залишається такий важливий факт, що музичне письмо є продуктом художньої культури суспільства, її яскравим репрезентантом.

По-третє, прогалиною науково-методичних знань про освоєння музичної писемності є відставання від музично-художньої практики. Мається на увазі процес оновлення засобів музичної писемності в другій половині XX

століття у творах сонористики, електронної музики, музичної графіки тощо. Ці напрямки композиторської творчості відкривають нові можливості для практики музичної освіти.

По-четверте, музиканти-педагоги до нині не можуть дійти одностайної думки щодо питання, яке обговорюється вже майже два століття. А саме: чи потрібно ставити перед загальною музичною освітою завдання прилучення дітей та молоді до музичної писемності? Таке питання, вочевидь, вимагає науково обґрунтованого вирішення.

Нарешті, проблема музичної писемності має особливо актуальний характер для сучасного Китаю. У країні використовуються і викладаються у загальноосвітній школі щонайменш три системи запису музики. Музиканти-педагоги Китаю вже поставили питання вибору системи музичної писемності (роботи Ян Лінціна, Сун Чжихуна, Чжан Ї Піна та ін.). Однак вони не дійшли досі спільного рішення: якій саме системі слід віддати перевагу?

Отже, складність окресленої проблеми дослідження зумовлена: а) відсутністю цілісної педагогічної концепції музично-граматичної компетентності; в) конфліктом думок щодо цілей, принципів, форм і методів залучення учнів середніх навчальних закладів до музичної писемності, в) необхідністю розробки наукової і художньо виправданої методики оволодіння учнями середніх навчальних закладів основами писемної музичної культури, г) необхідністю скоротити відставання музичної педагогіки від практики графічної фіксації звукової форми в сучасній музиці.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність її розробки в теорії та практиці музичної освіти України та КНР зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Методика оволодіння основами писемної музичної культури в середніх навчальних закладах України і Китаю»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано за планом науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» і підпорядковано науковому напрямку «Методологічні та методичні основи модернізації фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін».

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 10 від 25 травня 2014 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику опанування основами писемної музичної культури учнями середнього шкільного віку в Україні та Китаї.

Об'єкт дослідження: процес музичного навчання учнів у середніх навчальних закладах України і Китаю.

Предмет дослідження: методика опанування основами писемної музичної культури у середніх навчальних закладах України і Китаю.

Відповідно до мети, об'єкту та предмету дослідження визначено такі **завдання**:

1) вивчити музичну писемність з позиції сучасних наукових знань як специфічну знакову систему, феномен художньої культури та предмет музичної освіти;

2) обгрунтувати теоретичну модель музично-граматичної компетентності;

3) розробити принципи, педагогічні умови, форми і методи оволодіння учнями середніх навчальних закладів основами писемної музичної культури;

4) розробити засоби діагностики музично-граматичної компетентності учнів середньої школи;

5) розробити та експериментально перевірити методику опанування основами писемної музичної культури учнями середніх навчальних закладів в Україні та Китаї.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять:

- компетентнісний підхід до процесу митецької та, зокрема, музичної освіти (Е. Бондаревська, В. Буцяк, Н. Гуральник, І. Єрмаков, А. Козир, А. Маркова, М. Михаськова, Н. Цюлюпа, О. Олексюк, О. Овчарук, В. Орлов, Г. Падалка, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та ін.);

- культурологічний, системно-структурний, інтонологічний та когнітивно-психологічний підходи в музичній педагогіці (Б. Асаф'єв, О. Апраксіна, Л. Беземчук, Н. Бергер, Н. Ветлугіна, Л. Масол, О. Михайличенко, Л. Мун, Г. Падалка, І. Пігарєва, О. Отич, Г. Побережна. О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, В. Шульгіна, О. Щолокова, Д. Юник та ін.).

- теорія музичного мислення, музичної мови, семіотики мистецтва (Г. Арановський, М. Бонфельд, Р. Болховский, В. Гошовський, А. Козаренко, І. Ляшенко, Ю. Кон, Г. Костюк, І. Котляревський, В. Медушевський, І. Пясковський, С. Раппопорт, О. Сохор, Д. Терентьєв, С. Шип та ін.);

- положення культурології, семіотики, мовознавства (А. Баканурський, Т. Гриценко, В. фон Гумбольдт, І. Гельб, І. Дьяконов, М. Кочерган, К. Леві-Строс, Г. Мєднікова, Ч. Морріс, Н. Миропольська, Ч. Пірс, О. Потебня, Ф. де Соссюр, О. Реформатський, Ю. Степанов, О. Шевнюк, В. Шейко та ін.).

У дослідженні використано комплекс **методів:**

- *теоретичних:* категоріальній аналіз, системний підхід, структурно-функціональний аналіз, теоретичне моделювання, типологічний підхід (перший та другий розділи), метод математико-статистичного аналізу (третій розділ);

- *емпіричних:* педагогічні спостереження, анкетування, тестування, експертні оцінки, експеримент (констатувальний, формувальний).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше:*

- розроблено та експериментально перевірено методику опанування основами писемної музичної культури учнями середніх навчальних закладів, що включає теоретично обґрунтований комплекс принципів, умов, форм і методів формування музично-граматичної компетентності школярів;

- запропоновано до введення у науковий апарат педагогіки музичного мистецтва поняття «музично-граматична компетентність»;

- розроблено теоретичну модель музично-граматичної компетентності та методику педагогічної діагностики даної особистісної властивості;

- виявлено культурні функції, семіотичні особливості та дидактичний потенціал поширених в освітній практиці систем музичної писемності.

Уточнено: зміст та сутність понять «музична писемність», «музична грамотність», «музична грамота», «читання нот»; теоретичні уявлення щодо взаємозв'язку слухового, моторного, зорового та образно-асоціативного сприйняття музики.

Подальшого розвитку набули методи рецитації, сольмізації, кінетичного та візуального відтворення типових інтонаційних форм (патернів) у процесі формування музично-граматичної компетентності учнів.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в наступному: а) запропоновано нове поняття «музично-граматична компетентність»; б) створено понятійну модель даного комплексу особистісних властивостей; в) уточнено терміни «музична писемність», «музична грамотність», «читання нот» та ін.; г) визначено функції та структурні властивості поширених у педагогічній практиці систем музичної писемності; д) розроблено комплекс засобів педагогічної діагностики, який може бути використаний в подальших наукових дослідженнях з проблем музичної педагогіки.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання розробленого методичного комплексу формування музично-граматичної компетентності дітей у процесі шкільної та позашкільної мистецької освіти. Низка положень дисертації, певні методи та форми навчальної роботи можуть знайти використання в процесі підготовки майбутніх учителів музики, у розробці методичних посібників та рекомендацій.

Апробація результатів. Основні теоретичні та методичні положення дослідження доповідались і обговорювалися на міжнародних наукових конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Музична культура й освіта Буковини у європейському вимірі» (Чернівці, 21-22 листопада 2013); Міжнародна науково-практична конференція «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 16-17 жовтня, 2014); Міжнародна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Одеса, 1-3 грудня 2014); І Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 16-17 лютого, 2015); І Міжнародна науково-практична конференція «Художній авангард: пошук нової мистецької парадигми» (Херсон, 8-10 квітня, 2015); VI міжнародна науково-практична конференція «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 28-29 квітня 2015); Міжнародна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід (до 50-тиріччя професійної діяльності професора О. М. Маркової)» (Одеса, 4-5 грудня 2015); на **регіональному** науково-практичному семінарі «Особистісні

виміри художньо-естетичного виховання і навчання» (Одеса, 2012); на звітних засіданнях кафедри музичного мистецтва і хореографії ПНПУ.

Результати дослідження було **впроваджено** в навчальний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (довідка № 2075 від 19.08.2015), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17/15-4268 від 28 грудня 2015), Педагогічного університету Внутрішньої Монголії (КНР) (довідка зареєстрована в реєстрі від 6 травня 2015 р.), Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової (довідка № 1423 від 28.12.2015).

Достовірність і аргументованість результатів дослідження забезпечено: сполученням педагогічного, культурологічного, семіотичного і музикознавчого підходів до вивчення феномену оволодіння школярами писемною музичною культурою, дотриманням принципів наукового дискурсу, використанням методів дослідження, які відповідають його теоретичним завданням і алгоритму; розвиненим апаратом педагогічної діагностики, об'єктивністю якісного і кількісного аналізу експериментальних даних, що підтверджені математико-статистичною перевіркою результатів.

Публікації. Результати дослідження викладено у 9 публікаціях автора (8 – одноосібних, 1 – у співавторстві), з яких 5 – у фахових виданнях з педагогіки, 2 – у зарубіжних наукових виданнях.

Особистий внесок здобувача полягає в аналізі та упорядкуванні інформації, необхідної для постановки проблеми оволодіння основами писемної музичної культури в середніх навчальних закладах України і Китаю.

Обсяг і структура дисертації. Текст дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (250 найменувань, з них 14 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи складає 270 сторінок, з яких основного тексту – 183 сторінки. Робота містить 15 таблиць та 10 рисунків, що разом із додатками складає 61 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі надається обґрунтування актуальності теми дослідження, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання наукового пошуку, характеризується методологічна основа, наукова новизна та практичне значення результатів. Наводяться дані щодо зв'язку роботи з науковими планами, висвітлено апробацію, публікації та практичне впровадження результатів науково-дослідної роботи.

У першому розділі – ***«Писемна музична культура і музично-граматична компетентність в контексті педагогічної проблематики»*** - розглядаються основні теоретичні поняття і положення дослідження. Аналізуються та визначаються провідні поняття: «*музичне письмо*», «*писемна*

музична культура», «музична грамотність». На основі культурологічного, семіотичного та музично-когнітивного підходу визначається сутність процесу оволодіння засобами музичного письма (підрозділ 1.1.). Окрема увага приділяється використанню засобів музичної писемності в освітній практиці Китаю (1.2.). Логічним завершенням теоретичного вивчення проблеми є розробка понятійної моделі музично-граматичної компетентності (1.3.).

Музична писемність визначена як система графічних знаків, що дозволяє матеріально фіксувати, передавати на відстані і зберігати в часі артефакти музичної мови. *Писемна музична культура* трактується як історично утворена системна єдність: а) графічних знакових засобів фіксації музичного мовлення, що застосовуються в практиці створення, виконання та вивчення музики; б) фонду письмово зафіксованих музичних творів і допоміжних текстів; в) соціальних закладів і технічних засобів, що забезпечують практику письмової фіксації музичних творів; г) інститутів освіти, які здійснюють процес формування музичної грамотності у носіїв конкретної культури.

Аналіз музичної писемності в культурно-історичному аспекті виявив її консервативну, стимулюючу, моделюючу, мнемонічну, культурно-репрезентативну, мультиплікативну, тезауральну і освітню *функції*. Історико-семіотичний аналіз феномена виявив, що головними різновидами музичної писемності, які історично склалися і отримали розвиток в європейській культурі, є: буквена, цифрова, невмена, мензурально-лінійна, табулатурна і сонористична нотації. Встановлено, що класична нотація, яка панує в сьогоднішній освітній практиці, є *гетерогенним* засобом фіксації музично-звукового мовлення. Вона використовує графіку «круглої італійської ноти», латинських букв, арабських цифр, піктограм і цілком умовних символів. Вона спирається також на принципи фонографічного, ідеографічного і логографічного письма. Означена гетерогенність є головною причиною того, що опанування музичним письмом, особливо в дитячому віці, є психологічно складним і непривабливим, найчастіше негативно мотивованим процесом.

Розгляд ситуації, яка склалася в музичній освіті сучасного Китаю, свідчить про високу потребу в теоретичному і методичному осмисленні проблеми освоєння засобів музично-писемної культури. Старовинні системи музичної нотації (*веньцзипу, гунче, цянжіпу*) та поширена в сучасній музичній освіті система *цифірного* нотного письма, яка була сприйнята від європейців наприкінці XIX сторіччя, сьогодні вже не відповідають загальним тенденціям культурного процесу в країні, ціннісним орієнтирам та прагненням підростаючих поколінь. Водночас, тотальне засвоєння європейської нотолінійної системи музичного письма може увійти в протиріччя з притаманним китайському народу старанням зберігати давні традиції своєї художньої культури. Така ситуація спрямовує музично-педагогічну думку на пошук компромісу між національними системами музичного письма та потребами сучасної музичної практики.

Вивчення письмової музичної культури у відношенні до педагогічної проблематики виявило, що володіння засобами музичної писемності позначається в спеціальній літературі виразом *музична грамотність*. У дослідженні пропонується уточнена інтерпретація цього поняття, що узгоджується зі сучасним теоретичним уявленням про музичну мову, про її фонематичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні елементи та закономірності. *Музична грамотність* визначається в широкому сенсі як емпіричне, теоретичне і творче знання основ музичної мови. Більш вузьке значення отримує вираз *музична грамота*. Цей термін стосується відібраних й адаптованих для педагогічного застосування теоретичних положень про устрій музичної мови, зокрема – про систему музичної писемності.

Виявлено, що у музично-педагогічній літературі функціонує цілий комплекс понять, які відбивають різну міру та різну якість відношення особистості до феномена нотного письма. Нижчий рівень – це поверхове знайомство з нотною грамотою, яким, зазвичай, обмежується досвід школяра середньої школи. Більш високий рівень – це практичне володіння нотним письмом, яке базується на відповідних знаннях, уміннях і навичках. Воно проявляє себе у діях «читання» і «написання» нотних текстів. Цим рівнем має володіти кожний музикант-професіонал, в тому числі й кожний вчитель музики. У деякій мірі практичне володіння музичним письмом необхідне і для учнів загальної середньої школи. Нарешті, є підстави вирізняти такий рівень володіння засобами музичної нотації, який включає в себе естетичне і художнє відношення то письмових текстів, розуміння їх як артефактів художньої культури.

Усі ці рівні та якості відношення між особистістю та розглянутим культурним феноменом охоплюються словесним виразом «*оволодіння письмовою музичною культурою*». Для учнів загальноосвітніх середніх шкіл доцільно ставити питання про *оволодіння основами* даної культури.

Розмежування вищезаначених термінологічних зворотів обумовило доцільність введення в дослідницький апарат терміну ***музично-граматична компетентність***. Під цим термінологічним зворотом розуміється *комплекс властивостей особистості, що складається з емпіричних, теоретичних і культурологічних знань про музичну писемність, а також технічних і художніх умінь використання засобів письма в музичній діяльності.*

Створена в розділі теоретична модель музично-граматичної компетентності репрезентує дану системну якість як структуру, що складається з знань, умінь і навичок, які є необхідними для музичного читання, письма, культурно-контекстового розуміння та художнього сприйняття письмових музичних текстів і знакових дій. Модель передбачає розрізнення трьох рівнів сформованості музично-граматичної компетентності: базового, технічного та художньо-творчого.

Другий розділ – ***«Методика навчання учнів середніх навчальних закладів основам писемної музичної культури»*** – присвячено осмисленню накопиченого досвіду мистецької педагогіки в сфері освоєння школярами засобів нотного письма (підрозділ 2.1.); встановленню провідних

педагогічних принципів і умов педагогічного процесу (2.2.); розробці методів та форм педагогічної роботи, націлених на опанування основ писемної музичної культури учнями середніх навчальних закладів (2.3.).

Культурологічний та семіотичний підходи дозволили критично проаналізувати традиційні уявлення щодо вивчення музичної грамоти (від Гвідо Аретинського і Миколи Дилецького до Н. Бергер, В. Брайніна, О. Ростовського та інших сучасних авторів). Основні ідеї представників музичної педагогіки враховані у розробленій методиці формування музично-граматичної компетентності учнів середніх навчальних закладів.

Основними ***педагогічними принципами***, що лежать в основі розробленої методики є такі: а) принцип культуро відповідності (за А. Дістервегом), що обумовлює вибір тієї чи іншої системи знаків музичного письма і дидактичних завдань культурною метою освітнього процесу; б) принцип художньої доцільності, який зумовлює необхідність підпорядкування методу навчання вимогам художньої природи відтворюваних або фіксованих музичних текстів; в) принцип дидактичної доцільності, що підкоряє методику оволодіння засобами музичного письма конкретним педагогічним завданням і змісту освітнього процесу; г) принцип семіотичної доцільності, що вимагає дотримання відповідності між методикою і специфічними властивостями музичних знаків; д) принцип підготовленої сигніфікації музичних интонем, який зумовлює освоєння музичних графем у відповідності до процесу формування слухових уявлень про музичні інтонеми; е) принцип вербального підкріплення музично-графічних знаків, що полегшує їх засвоєння за допомогою асоційованих словесних форм; ж) принцип зв'язку процесу вивчення нотних знаків з музикуванням – співом, грою, активним слуханням; з) принцип художньої мотивації, який зумовлює необхідність формування інтересу і ціннісного ставлення учнів до засобів музичної писемності.

Запропонована в дисертації методика опанування основами писемної музичної культури спирається на висновки вчених (Л. Виготський, Ж. Далькроз, Б. Теплов, Є. Назайкінський та ін.) про психологічний механізм синестезії слухових, моторних і зорових образів. На його основі у школярів формуються специфічні чуттєві уявлення про елементи музичної мови: ритмічні формули, ладові звукоряди, акорди тощо. Такі уявлення стають десигнатами музичної писемності, тобто отримують закріплення в системі вербальних одиниць, моторних актів і зорових образів (графем). Первинним ставленням, необхідним для освоєння музичної писемності, є зв'язок звуків з рухами (рук, ніг, корпусу), з активністю вокально-артикуляційного апарату. В процесі онтогенезу музично-граматичної компетентності формується зв'язок слухомоторних і зорових образів. Заключною фазою становлення вмінь читати і писати ноти є освоєння графічних еквівалентів слухо-моторно-візуальних образів музичної форми.

У розробленій методиці важлива роль належить хейрономії (від грецького χείρ – рука та νόμος – закон), яка трактується, на відміну від конкретного історичного типу керування хором, як ефективний педагогічний

принцип оволодіння засобами музичної писемності і музичною грамотою в цілому, особливо в умовах домінування вокального хорового і сольного аматорського музикування.

Особливість розробленої методики полягає також в активному використанні топографії музичних інструментів (у згоді з педагогічними ідеями К. Орфа, Л. Баренбойма, Н. Бергер та ін.), перш за все – топографії фортепіано. Клавіатура наочно репрезентує звуковисотний простір інтонування, структуру музичних ладів і співзвуч. Отже, вона є зручним посібником у справі формування когнітивного образу розміряного звуковисотного «поля» музики, якому підпорядковані графічні відображення музично-звукових форм.

Запропонована методика призначена для проведення занять зі школярами на уроках музики та на позакласних заняттях (хору, ансамблю, музично-театральної студії). Передбачається поетапний процес навчальної роботи з формування музично-граматичної компетентності. Втім, дана методика не виключає ізохронного вирішення завдань, притаманних кожному з виділених етапів при дотриманні встановлених умов.

На першому етапі навчання (він може бути охарактеризований як *протонотаційний*) на основі вокального інтонування мають бути сформовані міцні внутрішньо-слухові уявлення про найпростіші і найбільш поширені морфеми музичної мови національного фольклору, популярної та класичної музики. Освоєний фонд морфем музичної мови (ритмічні формули, мелодичні та гармонічні патерни) стають емпіричним базисом для послідовного введення в навчальну практику та освоєння школярами: а) жестових знаків; б) мовленнєвих знаків-складів, які виступають іменами «атомарних» одиниць інтонування (ритмічних, ладо-функціональних і стройових); в) графічних знаків музично-інтонаційних форм, тобто елементів нотної писемності в конкретному сенсі слова. Опануванню цих знакових засобів має сприяти засвоєння положень музичної грамоти, тобто набуття адаптованих теоретичних знань щодо устрою музичної мови. Основними методами і формами першого етапу є спостереження нотних знаків, використання візуально-кінетичних аналогів інтонаційних форм, створення приблизних графічних аналогів мелодії.

Після створення базису емпіричних і теоретичних знань стає можливим *опанування дій читання музично-писемних текстів* (з семіотичного погляду – декодування музично-інтонаційних форм). На другому етапі важливу роль в навчанні, поряд з традиційною формою сольфеджування (сольмізації), відіграють дії з перекодування (тобто взаємного «перекладу») інтонаційних, графічних, жестикуляційних та мовленнєвих текстів. Таким чином, головним завданням цього етапу роботи є напрацювання навичок безпосереднього звукового реагування на графічно-знаковий текст, тобто навичок співу і гри на музичному інструменті по нотах. Основні методи і форми роботи даного етапу: ритмодекламація, сольмізація з використанням абсолютних або релятивних вербальних позначень, синхронне звучанню стеження за нотним текстом, навчальні тести, гра «Мейстерзінгери», форма «Караоке».

Специфічним завданням третього етапу навчання є формування умінь музичного письма (кодування) звуковий форми і розвиток художнього інтересу школярів до письмової фіксації музики. В останньому завданні запропонована методика наслідує традицію національної культури Китаю, в якій музичне письмо було тісно пов'язане з каліграфією і графікою. Отже, у даному відношенні методика спрямована на виховання художньо-естетичного відношення до музичного письма і на цій основі до відновлення уміння каліграфічного написання нот. Школярі отримують також можливість в процесі занять оволодіти творчим потенціалом сучасних засобів запису музики. Передусім це стосується засобів графічної фіксації творів сонористичної та електронної музики. Ці художні течії сьогодні втратили авангардно-експериментальний характер, стали технічно доступною і привабливою сферою творчого музикування школярів. Методика залучає учнів до створення прикладної музики (звукових фонограм до фільмів, театральних дій тощо) за допомогою засобів сучасної музичної графіки. Такі дії викликають ставлення до музичної писемності як до культурного явища, сприяють усвідомленню естетичних якостей і художньої функції музичного письма, стають важливим чинником формування мотивації музичної освіти. Основними методами і формами роботи на даному етапі є навчальні тести, логічні ігри-змагання («музичне лото», «нотні пазли»), рольові дидактичні ігри («Шифрувальники», «Композитор і виконавці»), найпростіші види диктанту. Освоєнню художнього потенціалу та культурного сенсу музичної писемності сприяє знайомство школярів із пам'ятками музичної каліграфії, естетичними зразками нотодрукування і графічними артефактами експериментальної музики, проведення конкурсів і виставок музично-графічних робіт.

Педагогічними умовами реалізації розробленої методики визначено такі: а) опора на ізоморфні знаки музичного письма, які є найбільш психологічно легкими для освоєння; поступове просування від іконічних до цілком конвенціональних знаків (така стратегія роботи веде до психологічного спрощення початкового етапу, його звільнення від суворих правил застосування умовних знаків, дає широкі можливості використання ігрових форм роботи); б) пріоритет дій читання і перекодування нотного тексту над письмом щодо послідовності завдань, обсягу навчального часу; в) технічна доступність завдань з читання, перекодування і графічної фіксації музичних текстів; г) застосування значного обсягу наочних зразків писемної музичної культури (копій нотних рукописів, факсиміле композиторів, друкованих видань); д) ефективна демонстрація музично-письмового тексту (за допомогою інтерактивної дошки, мультимедійної апаратури); є) використання спеціальних робочих зошитів-прописів для навчання нотного письма, на зразок тих, що використовуються в Китаї на уроках каліграфії; ж) стимулювання точності, естетичної привабливості і художньої виразності читання і написання нотного тексту.

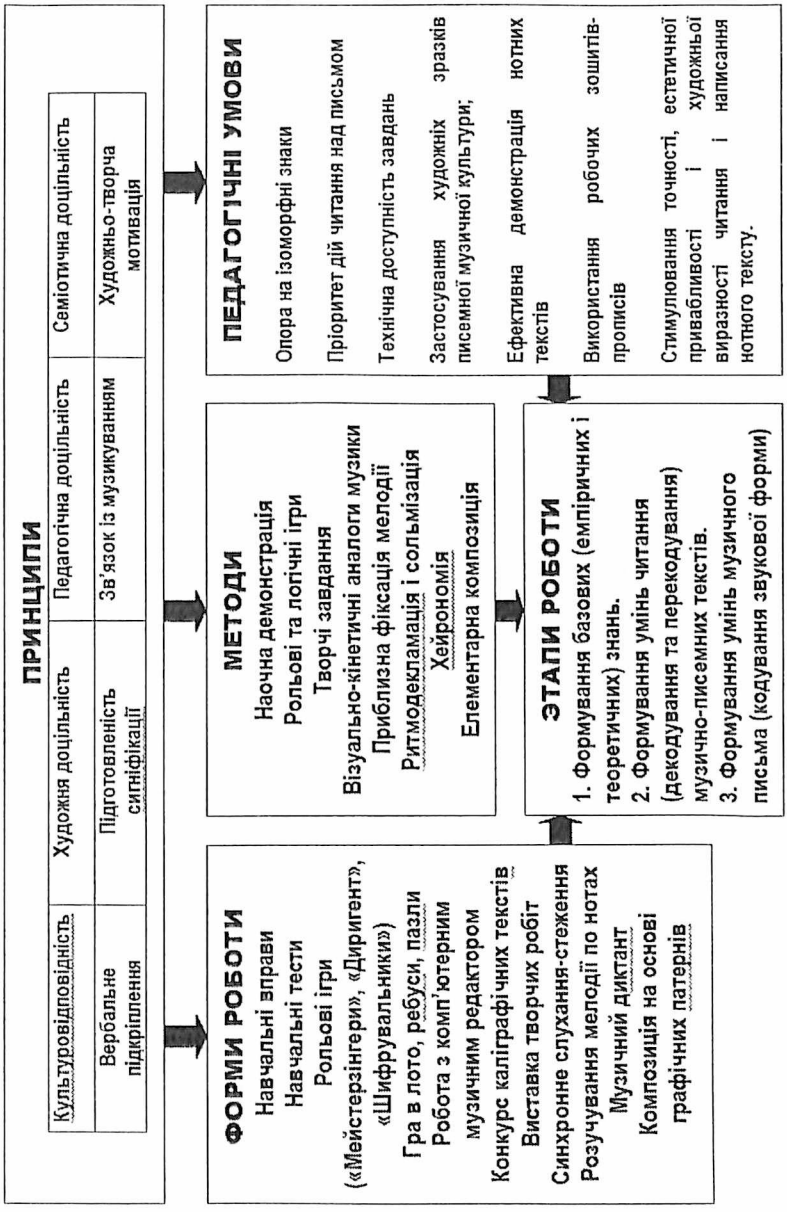

Рис. 1. Структура методики освоєння учнями середніх навчальних закладів основ писемної музичної культури

У третьому розділі дисертації – ***«Зміст і результати експериментальної роботи з оволодіння учнями середніх навчальних закладів основами писемної музичної культури»*** – представлено розроблену педагогічну діагностику музично-граматичної компетентності (підрозділ 3.1.); охарактеризовано організаційні умови і обставини проведення експериментальної роботи в Україні і Китаї (3.2.); описано перебіг і результати констатувального та формувального експериментів (3.3.).

Експериментальною роботою з апробації розробленої методики було охоплено учнів одеських та пекінських шкіл, студентів Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Чернівецького національного педагогічного університету імені Юрія Федьковича, Університету Внутрішньої Монголії (КНР), Одеської музичної академії імені А. В. Нежданової.

На основі розробленої в першому розділі дисертації моделі музично-граматичної компетентності було побудовано педагогічну діагностику даного комплексу особистісних властивостей. Пропонована діагностика передбачає тестування умінь впізнавати музично-знаковий об'єкт; правильно його прочитувати (чути внутрішнім слухом або інтонувати); правильно використовувати засоби музичної графіки для фіксації музично-звукової форми. Тести враховують також естетичні вимоги до задіяних музично-звукових та графічних зразків. Мотивація форм діяльності, що пов'язані з музичною писемністю, оцінювалася за результатами анкетування та педагогічного спостереження. Для контролю художньо-творчого ставлення учнів до артефактів писемної музичної культури, а також до відтворення і написання нотних текстів використовувався метод експертної оцінки.

Встановлені критерії та відповідні показники рівня сформованості музично-граматичної компетентності учня поєднано у чотири групи, а саме:

1) *Базові знання*: a) емпіричні знання основних музичних графем та їх типових сполучень (показник – число вірно ідентифікованих музичних графем у заданому тесті); b) знання найменувань основних музичних графем (показник – число вірно названих музичних графем); c) теоретичні знання, розуміння значень основних музичних графем (показник – число коректних інтерпретацій музичних графем у нотному тексті).

2) *Вміння читати нотний текст:* d) прочитання (вокальне чи інструментальне озвучення) графічно зафіксованої ритмічної структури (показник – число та якість помилок при виконанні завдання); e) прочитання (озвучення) графічно зафіксованої звуковисотної музичної форми засобом сольмізації (показник – число та якість помилок при виконанні завдання); f) прочитання (спів чи гра на інструменті) мелодії по нотах (показник – число та якість помилок при виконанні завдання).

3) *Вміння графічно фіксувати музично-звуковий текст*: g) приблизна графічна фіксація музичної форми, що сприймається (показник – число розбіжностей між нотною графікою і звуковою формою); h) звичайна нотолінійна фіксація мелодії (показник – число помилок в нотному тексті); i)

каліграфічне нотне письмо, вільна графічна фіксація музичної форми (показник – експертна оцінка прагматичних, естетичних і художніх властивостей створених учнями текстів).

г) *Художньо-естетичне відношення до музичного письма*: j) знання про відношення артефактів музичної писемності до певної культури (показник – число вірно визначених відношень між артефактом і культурним феноменом); k) художньо-естетичне відношення до нотного тексту (показник – число позитивних відповідей в анкеті та ступінь їх повноти); l) мотивація дій з музично-графічними засобами, бажання знайомства з новими засобами музичного письма, схильність до читання та написання нотних текстів (показник – спостереження вчителя-експериментатора, число позитивних відповідей в анкеті).

Діагностичний зріз виявив значну групу учнів середніх (четвертих) класів, які зовсім не володіли нотолінійними засобами музичного письма, і не мали про них навіть приблизного уявлення. Це пояснюється фактом їх попередньої музичної освіти, яка була орієнтована на цифірну нотацію. Саме такі учні були включені в експериментальну групу середнього шкільного віку. Найбільша розбіжність між учнями середніх класів, які вивчали лінійну нотацію, і тими хто її не знав, проявилася за критерієм базових емпіричних і теоретичних знань – уявлень про метроритм, звукоряди, фразування та ін.

У формувальному експерименті взяли участь 126 учнів початкових і середніх класів (62 учня – в експериментальних групах), що дало можливість перевірити на практиці весь спектр розроблених форм і прийомів роботи.

Експеримент здійснювався згідно з етапною структурою розробленої методики.

На *етапі формування базових знань* найбільш ефективними методами були ті, що спиралися на принцип єдності слухового сприйняття, кінетичних дій та звукової творчості (зокрема – інтонування). В контексті синкретичної діяльності освоєння музичних графем, їх найменувань та звукових значень отримало характер природного процесу і не викликало значних ментальних проблем. Найбільші труднощі виникали в роботі з розрізненням інтонаційних ходів на широкі інтервали і ладових звукорядів, що потребувало мобілізації наочних форм репрезентації звуковисотного простору музики і більш наполегливого тренування навичок аналітичного слуху. Після завершення початкового етапу було проведено діагностичний зріз за першою і четвертою групами критеріїв. Він засвідчив певні позитивні наслідки експериментально-педагогічної роботи, зокрема – суттєве поліпшення в сфері мотивації дій, пов'язаних з музичним письмом. Учні в обох експериментальних групах виявили значний інтерес до артефактів писемної музичної культури і занять, пов'язаних з розпізнанням музично-графічних елементів (особливо тих, що мали форму логічної гри).

Спеціальним завданням другого етапу експерименту була робота над формуванням *вміння читати нотний текст*. Тут провідну роль відігравали методи ритмічної речитації та сольмізації. В групі учнів середніх класів проводилися спроби застосування методів елементарного творчого

музикування (за К. Орфом). Музичні результати такої роботи були майже позбавлені художньої цінності, однак участь школярів у елементарному музикуванні є сприятливою для розвитку умінь декодування і перекодування музично-графічних текстів.

Цілком позитивно на даному етапі формувального експерименту зарекомендував себе запропонований метод слухання музики зі синхронним стеженням за нотним записом, що розгортається на дисплеї комп'ютера. Проти очікувань, не дуже помітний навчальний результат (особливо в групі учнів молодших класів) дало використання форми «Караоке», яка потребує уміння уважно стежити за нотними текстом. Втім, дана форма викликала значний інтерес і активність учнів. Найбільше захоплення викликала рольова гра «Мейстерзінгери», яка була впроваджена у процес навчання учнів середніх класів. Вона спричинила значний дидактичний та стимулюючий ефект. Діагностичний зріз, проведений після завершення другого етапу формувального експерименту за критеріями першої, другої та четвертої груп, виявив теоретично очікуваний результат, а саме: у більшості учнів в експериментальних групах виявилася стійка кореляція між базовими знаннями і умінням читати нотний текст.

Третій етап формувального експерименту, націлений на формування *вміння графічно фіксувати музично-звуковий текст,* підтвердив доцільність широкого використання наочно-кінетичних аналогів музично-інтонаційної форми, таких як дії з драбинкою (метод «Столбіца»), метод «хейрономія» (зокрема, його втілення в грі «Диригент та виконавці»). Позитивно проявив себе метод приблизної графічної фіксації мелодії. Жвавий інтерес в учнів середніх класів викликали завдання творчого характеру, інспіровані зразками графічної фіксації електронної та сонористичної музики.

Діагностичний зріз в контрольних і експериментальних групах, який було здійснено після завершення формувального експерименту виявив: а) суттєвий прогрес у школярів експериментальних груп за показниками емпіричного знання графічних елементів, осмислення культурного контексту музично-графічних артефактів, художньо-естетичного ставлення до нотного тексту, вільного використання графіки як аналога музичної композиції; б) помітні позитивні зрушення в показниках «b» і «c» (номінація та теоретичні знання графем). За іншими показники теж виявлено більш високий рівень компетентності у школярів експериментальних груп. Однак для значного прогресу в напрямках самостійного читання нот, диктанту і каліграфічного запису потрібні були більш сприятливі умови роботи (застосування індивідуального підходу, виконання тренувальних класних завдань і домашніх вправ).

Порівняльні дані, отримані в групах на початку і на завершенні експерименту представлені в Таблиці 1, де «ПЕ» – експериментальна група учнів початкових класів, «ПК» – контрольна група учнів початкових класів, «СЕ» – експериментальна група учнів середніх класів, «СК» - контрольна група учнів середніх класів).

Таблиця 1.

Динаміка оволодіння основами писемної музичної культури в контрольних та експериментальних групах

	Експериментальні групи								Контрольні групи							
	Початок експерименту				Кінець експерименту				Початок експерименту				Кінець експерименту			
	ПЕ		СЕ		ПЕ		СЕ		ПК		СК		ПК		СК	
Рівні	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Високий	2	4,25	7	26	18	50	19	73,08	7	20,59	15	50	7	20,59	10	33,34
Середній	5	13	5	19,4	14	38,89	5	19,24	7	20,59	3	10	12	35,3	8	26,67
Низький	29	82,75	14	54,67	4	11,12	2	7,7	20	58,83	12	40	15	44,12	12	40

Наукова достовірність результатів експериментального дослідження дістала підтвердження за допомогою багатофункціонального статистичного критерію φ^* Фішера (кутового перетворення Фішера). Критерій Фішера дозволяє довести статистичну значущість розбіжності між показниками в експериментальній та контрольній групах наприкінці формувального експерименту. Даний критерій використано для зіставлення груп експерименту за кількісно визначеною ознакою.

Було начення φ^* для кожного набору груп за формулою $\varphi^*_{емп} = (\varphi_1 - \varphi_2)\sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}$, де n_1, n_2 - кількість чоловік у відповідній експериментальній і контрольній групах, φ_1, φ_2 - відсоткова частка кутів, що відповідають більшій і меншій частці низького рівня сформованості музично-граматичної компетентності у відповідній експериментальній і контрольній групах.

Отримані дві величини більші за $\varphi^*_{крит}$, отже дані на всіх етапах дослідження засвідчують, що побудована поетапна методика оволодіння основами писемної музичної культури в середніх навчальних закладах України і Китаю забезпечила розвиток усіх компонентів досліджуваного феномена.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення актуальної для сучасної загальної мистецької освіти проблеми оволодіння основами писемної музичної культури, що знайшло відображення в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики формування музично-граматичної компетентності учнів середніх навчальних закладів України і Китаю. Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань і дали підстави зробити наступні висновки.

1. Вивчення музичної писемності з позиції сучасних наукових знань дозволило встановити, що вона завжди є: а) феноменом певної національної та епохальної культури; б) складною за своєю структурою і, звичайно,

гетерогенною семіотичною системою, що завжди відповідає лексичному строю і граматичним нормам музичної мови; в) традиційним предметом вивчення в загальних і спеціальних освітніх закладах. Висока освітня цінність музичної писемності обумовлена важливістю її дидактичних і художньо-виховних функцій; безпосередністю зв'язку системи музично-графічних знаків з категоріями музичного мислення і поняттями теорії музики; багатством і різноманітністю методів і форм просторової фіксації музично-інтонаційних форм; нерозривним зв'язком історії музичної писемності з історією музичної творчості; великою кількістю цінних мистецьких пам'яток письмової музичної культури. Для загальної середньої освіти в сучасному Китаї перспективним завданням є освоєння школярами системи лінійної європейської нотації, доповнене знайомством із традиційними національними засобами музичного письма.

2. У дослідженні розроблена теоретична модель музично-граматичної компетентності, що охоплює: а) базові емпіричні та теоретичні знання, б) вміння і навички читання (тобто декодування і перекодування) нотного тексту, в) вміння і навички музичного письма (кодування звукового тексту), г) естетичне і художньо-творче ставлення до артефактів писемної музичної культури.

3. На основі розробленої теоретичної моделі музично-граматичної компетентності були встановлені педагогічні принципи, методи, форми і умови оволодіння учнями загальноосвітніх шкіл основами писемної музичної культури. В основу методики покладено принципи культуровідповідності, художньої, дидактичної та семіотичної доцільності, підготовленої сигніфікації, вербального підкріплення, зв'язку з музикуванням, художньої мотивації освоєння засобів музичної писемності. Умовами успішного формування музично-граматичної компетентності є: опора на ізоморфні знаки музичного письма; пріоритет дій читання і перекодування нотного тексту над письмом; технічна доступність завдань з читання, перекодування і графічної фіксації музичних текстів; застосування значного обсягу наочних зразків писемної музичної культури; ефективна демонстрація музично-письмового тексту; використання робочих зошитів-прописів для навчання нотного письма; стимулювання точності, естетичної привабливості і художньої виразності читання і написання нотного тексту.

4. Розроблено критерії та показники сформованості музично-граматичної компетентності, що стали основою педагогічної діагностики досліджуваного явища в учнів середнього шкільного віку. Діагностика передбачає оцінку рівня музично-граматичної компетентності кожного учня та організованих груп за 12 критеріями, які об'єднані в 4 групи: а) *базові знання*; б) *вміння читати нотний текст*; в) *вміння графічно фіксувати музично-звуковий текст*; г) *художньо-естетичне відношення до музичного письма*.

5) Розроблена в дисертації методика опанування основами писемної музичної культури передбачає поетапне формування в учнів музично-граматичної компетентності. Завдання першого етапу – формування базисних

емпіричних і теоретичних знань. Основні його методи і форми: спостереження нотних знаків, використання візуально-кінетичних аналогів інтонаційних форм (хейрономії), створення приблизних графічних аналогів мелодії. Завдання другого етапу – формування умінь читання (декодування) нотного тексту. Основні форми і прийоми: ритмодекламація, сольмізація з використанням абсолютних або релятивних вербальних позначень, синхронне звучанню стеження за нотним текстом, навчальні тести, рольові та логічні ігри. Завдання третього етапу – формування умінь музичного письма (кодування) звуковий форми. Методами і формами роботи є навчальні тести, рольові ігри, найпростіші види диктанту, проведення конкурсів і виставок музично-графічних робіт, знайомство з пам'ятками музичної каліграфії і нотодрукування, графічними артефактами експериментальної музики.

Розроблена у дослідженні методика опанування основами писемної музичної культури учнями середніх навчальних закладів експериментально перевірена у процесі формувального експерименту, який тривав півтора роки. В ньому взяли участь школярі початкових (1 та 2) і середніх класів (4 і 5), що дало можливість перевірити на практиці весь спектр розроблених форм і прийомів роботи. Відповідно до етапної структури методики у формувальному експерименті були виділені: 1) стадія формування базисних емпіричних і теоретичних знань; 2) стадія формування умінь читати нотний текст; 3) стадія формування умінь створювати нотний текст. Проведені діагностичні зрізи виявили позитивні тенденції зміни показників за всіма критеріями в молодшій і старшій експериментальних учнівських групах. Математично-статистична обробка даних зрізів експерименту засвідчила, що розроблена методика опанування школярами основами писемної музичної культури є достатньо ефективною в практиці музичної освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми опанування основами писемної музичної культури в середніх навчальних закладах України та Китаю. Подальшого вивчення та наукового обґрунтування потребують проблема індивідуальних здібностей та інтересу до діяльності у сфері засобів музичного письма, питання взаємозв'язків писемних музичних культур країн Сходу і Заходу, специфіки їх використання у музично-педагогічній практиці.

Основні положення дисертації відображені у таких публікаціях:

1. Сян Чжао. Музыкальная грамотность как теоретическое понятие / Сян Чжао //Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (збірник наукових праць). № 9-10. – Одеса: ПНПУ ім. К.Д.Ушинского, 2014. – С. 190-200;

2. Сян Чжао. Освоение нотной письменности как проблема музыкального образования в современном Китае / Сян Чжао //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. – Випуск 18 (23). – К. : НПУ ім.. М.П, Драгоманова, 2015. – С. 324-330.

3. Сян Чжао. До проблеми формування нотної грамотності школярів на уроках музики/ Сян Чжао // Наукові записки : [збірник наукових статей] / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск 114. – С. 254-259.

4. Сян Чжао. Структура музыкально-грамматической компетентности/ Сян Чжао // Наука і освіта. Науково-педагогічний журнал ПНПУ імені К.Д. Ушинського. – 2015. – № 8. – С.: 163–169.

5. Сян Чжао. Методика залучення учнів середніх шкіл до основ письмової музичної культури / Сян Чжао // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – Вип. 143, Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2016. – С. 490 – 495.

6. Сян Чжао. Музыкальная письменность и ее образовательные задачи / Художній авангард: пошук нової мистецької парадигми / Сян Чжао // Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (8-10 квітня 2015 р.), / за ред. А. Білик. – Херсон: ХНТУ. – С. 59-63.

7. Сян Чжао. Методика роботи зі школярами на початковому етапі освоєння музичної писемності / Сян Чжао // Актуальні питання мистецької освіти та виховання : збірник наукових праць : вип. 1-2 (5-6) / гол. ред. Ніколаї Г. Ю. – Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. – С. 219-232.

8. Сян Чжао. Функции музыкального письма в педагогическом аспекте / European Applied Sciences. Wissenschaftliche Zetschrift. N 5, 2015 (Mai). – Stuttgart, Germany. – С. 33-36.

9. Xiang Zhao. Semiological approach to the training of future teachers of music and choreography / Shyp Sergiy, Xiang Zhao, // Modern Tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel: The way of untegration. – Issue №6. – Ariel: Ariel University, 2015. – P. 349-355.

АНОТАЦІЇ

Сян Чжао. «Методика оволодіння основами писемної музичної культури в середніх навчальних закладах України і Китаю». - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. - Київ, 2016.

У дисертації доводиться висока освітня цінність засобів музичного письма і необхідність оволодіння основами писемної музичної культури в процесі загального музичного навчання. Спираючись на знання культурно-історичних і семіотичних властивостей систем музичного письма, автор будує теоретичну модель музично-граматичної компетентності, яка включає в себе: а) базові емпіричні та теоретичні знання, б) вміння і навички читання (декодування і перекодування) нотного тексту, в) вміння і навички музичного

письма (кодування звукового тексту), г) художньо-естетичне ставлення до артефактів писемної культури.

Здійснений аналіз традиційної писемної музичної культури Китаю призвів до висновку про доцільність освоєння в країні системи європейського нотолінійного письма, що відкриває для китайської молоді доступ до тезаурусу світової музичної класики.

На основі розробленої теоретичної моделі музично-граматичної компетентності встановлено: педагогічні принципи (культурної, мистецької, дидактичної, семіотичної доцільності та ін.); методи і форми роботи (хейрономія, ритмодекламація, сольмізація, навчальні тести, дидактичні ігри та ін.). Особлива увага приділяється освоєнню художнього потенціалу та культурного сенсу музичного письма.

Розроблена методика педагогічної діагностики передбачає оцінку рівня музично-граматичної компетентності за 12 критеріям, що об'єднані в 4 групи: 1) базові знання, 2) вміння декодувати і перекодувати нотний текст, 3) вміння фіксувати музично-звуковий текст; 4) наявність культурних конотацій музично-графічних артефактів і художньої мотивації дій, пов'язаних з музичним письмом. Розроблена методика оволодіння учнями загальноосвітніх шкіл основами писемної музичної культури виявила свою ефективність в процесі проведення формувального експерименту.

Ключові слова: писемна музична культура, музичне письмо, нотна грамотність, музично-граматична компетентність, методика музичного навчання.

Сян Чжао. «Методика овладения основами письменной музыкальной культуры в средних учебных заведениях Украины и Китая». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02– теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертации доказана высокая образовательная ценность средств музыкального письма и необходимость овладения основами письменной музыкальной культуры в процессе всеобщего музыкального обучения. Опираясь на знания о культурно-исторических и семиотических свойствах систем музыкального письма, автор строит *теоретическую модель музыкально-грамматической компетентности, которая* включает в себя: а) базовые эмпирические и теоретические знания, б) умения и навыки чтения (декодирования и перекодирования) нотного текста, в) умения и навыки музыкального письма (кодирования звукового текста), г) художественно-эстетическое отношение к артефактом письменной культуры.

Осуществленный анализ традиционной *письменной музыкальной культуры в Китае* привел к выводу о необходимости освоения системы европейского нотолинейного письма, открывающей для китайской молодежи доступ к тезаурусу мировой музыкальной классики

На основе разработанной теоретической модели музыкально-грамматической компетентности были установлены: педагогические принципы (*культурной, художественной, дидактической, семиотической целесообразности и др.);* методы и формы работы (хейрономия, ритмодекламация, сольмизация, обучающие тесты, дидактические игры и др.). Особое внимание уделяется освоению художественного потенциала и культурного смысла музыкального письма.

Разработанная методика педагогической диагностики предполагает оценку уровня музыкально-грамматической компетентности по 12 критериям, объединенным в 4 группы: 1) базовые знания, 2) умение декодировать и перекодировать нотный текст, 3) умение фиксировать (кодировать) музыкально-звуковой текст; 4) наличие культурных коннотаций музыкально-графических артефактов и художественной мотивации действий с ними.

Разработанная методика овладения учениками общеобразовательных школ основами письменной музыкальной культуры обнаружила свою эффективность в процессе проведения формирующего эксперимента.

Ключевые слова: письменная музыкальная культура, музыкальное письмо, нотная грамотность, музыкально-грамматическая компетентность, методика музыкального обучения.

Xiang Zhao. «The Teaching Methods for Written Musical Culture Fundamentals Mastering in Ukrainian and Chinese Secondary Schools» - - Manuscript. Dissertation presented to acquire candidate degree in pedagogical sciences in specialty 13.00.02 - Theory and Methods of Music Education. - National M.P. Drahomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2016.

The high educational value of music notation means and the necessity of studying its fundamentals in the general music teaching process is stipulated by: a) the exceptional importance of didactic and artistic-educational functions of music notation, the direct connection of the music-graphical symbols with the concept of the musical language and musical thinking; b) the richness and variety of forms for space fixation of music and intonation forms; c) the inseparable links of the written music history with the history of creative music activity, with the abundance of priceless artistic heritage of written musical culture. *The written musical culture fundamentals mastering* is defined in the work as the process of personal properties acquiring, which are necessary for reproductive and productive actions with musical script. The pedagogical essence of this process is the formation of *musical-grammar competence* – the personal features complex, consisting of the written music empiric and theoretic knowledge, as well as the development of technical skills and artistic abilities for the application of notation means in musical activity. The theoretical model of musical grammar competence constructed in the work includes: a) basic and empiric knowledge; b) abilities and skills of reading (decoding and re-decoding) of musical notation text; c) abilities and skills of musical notation (encoding of the sound text); d) artistic and esthetic attitude to the written culture artifacts.

The history and semiotic peculiarities of the Chinese musical culture investigation, as well as the analyses of the musical notation application practice allowed us to make such a conclusion: a) figure notation widely spread in Chinese schools today doesn't meet the modern national culture development requirements; b) the most up-to-date system is the notes-linear European system, giving the Chinese youth the access to the thesaurus of the world music classics.

Basing on the developed theoretical model of musical grammar competence the general principles, methods, forms and conditions were stated for written music fundamentals mastering at secondary schools. The suggested methods are based on the principles of cultural compliance, artistic expediency, didactic expediency, semiotic expediency, the prepared designation of musical intonation forms, verbal support, connection with musical performing, artistic motivation.

The suggested methodic supposes the conventional step by step musical grammar competence formation. The first step implies the basic empiric and theoretic knowledge formation. Its main methods and forms are: observation of the notation, using of visual-kinetic analogues of intonation forms (cheironomics), creation of the approximate graphic melody analogues. The second step sets the task of the notation reading skills mastering. The main forms and methods here: rhythmic declamation, solmisation, using absolute or relative verbal denominations, the musical notation observation synchronic to its sounding; training tests, the game "Meistersingers" etc. The task of the third step is to master the skill of musical writing (encoding) of the sound form. The forms and methods are: the training tests, the game "the Encoder", "The Notes Puzzle", the simplest types of musical dictation. Special attention of this method is paid to the pupils' awareness of the artistic potential and the cultural sense of the musical notation.

The methods approbation included the stating and forming experiments. The stating experiment was based on the specially developed diagnostics. It suggests the evaluation of the music notation competence by 12 criteria, associated in four groups: basic knowledge; ability to read (encode and recode) the musical notation; ability to fix (encode) the musical sound text; the existence of cultural connotations of notation artifacts and the artistic motivation for musical-graphic activity.

Keywords: written musical culture, music notation, musical literacy, musical grammar competence, methods of musical training.